

Mersin, Adana, Osmaniye ve Hatay İlleri 2006 Yılı Yerleşim Arkeolojisi ve Tarihi-Coğrafya Çalışmaları

The Settlement Archaeology and Historical Geography Surveys of the Provinces of Mersin, Adana, Osmaniye, and Hatay in 2006

Mustafa H. SAYAR

Adana İli Çalışmaları

Anazarbos (Anavarza, Dilekkaya; Kozan) Antik Kenti Çalışmaları:

Anazarbos çalışmalarına aşağı şehirde yapılan jeofizik araştırmalarıyla devam edilmiştir. Bu çalışmaların jeomagnetik yöntemi ile yapılan kısmı tiyatro civarında ve kent içi antik yollarda sürdürülmüş ancak bu bölgede büyük ölçüde Geç Antik Devir yapılaşması sonucu yol güzergâhının tahrip olduğu anlaşılmıştır. Aşağı şehrin orta kesimlerinde jeoradar ile yapılan çalışmalar sayesinde çok sayıda kent içi yol ve sütun ile porticus kalıntıları saptanmış ve bu bölgedeki yapı adaları ölçekli plana aktarılabilecek kadar belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Öte yandan kentin nekropollerinde ve tahkimat yapılarında belgeleme çalışmalarına devam edilmiştir. Ayrıca aşağı şehirde ve akropoliste rekonstrüksiyonu

Res. 1 Anazarbos - Alakapı

Fig. 1 Anazarbos - Alakapı

Surveys in Adana Province

Surveys at the ancient city of Anazarbos (Anavarza, Dilekkaya; Kozan):

The work at Anazarbos continued with geophysical surveys in the lower city. The part of this work that was conducted through a geomagnetic survey covered the site around the theatre and the ancient streets within the city it was observed that the street network was badly damaged due to heavy urbanisation in this area during Late Antiquity. In the middle parts of the lower city, georadar surveys identified numerous in-city streets, columns and the remains of porticoes; the insulae in this part could be seen clear enough to mark them in plans to scale. The documentation work in the necropoleis of the city and of the fortifications continued. In addition, the documentation of cross-sections of monuments that can be reconstructed, in the lower city and on the acropolis continued. The relevé project of the Alakapı (Fig. 1), the only surviving Roman monument of Anazarbos was completed and submitted to the General Directorate of Museums and Cultural Heritage, Ministry of Culture and Tourism.

Surveys in Kozan:

The township of Kozan in the province of Adana lies within the territory of ancient Anazarbos. As before, this year too we noted that numerous Roman and Late Antique settlements in the area between the city centres of Kozan and Anazarbos were destroyed in the course of levelling works. Architectural pieces and other small finds uncovered during these levelling works have and

yapılabilecek nitelikteki yapılardan mimari kesit alınarak yapılan belgeleme çalışmaları da sürdürülmüştür. Anazarbos'un ayakta kalan tek Roma Devri yapısı olan Alakapı'da yürütülmekte olan röleve projesi oluşturma çalışmaları tamamlanarak hazırlanan proje Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir (Res. 1).

Kozan İlçesi Çalışmaları:

Adana İli Kozan İlçesi'nin tamamı Anazarbos antik kentinin arazisinde bulunmaktadır. Kozan ilçe merkezi ile Anazarbos antik kenti arasında bulunan arazide her yıl olduğu gibi bu yıl da birçok Roma Devri ve Geç Antik Devir yerleşmesinin tesviye çalışmaları sonucunda yok edildikleri görülmektedir. Bu yerleşme yerlerinde ortaya çıkan mimari parçalar ve küçük buluntular hiçbir belgeleme çalışması yapılmadan yok edilmektedir.

Magarsos Kutsal Alanı ve çevresindeki Yerleşme Yerlerinde Yapılan Çalışmalar:

Adana İli'ndeki ören yerleri arasında bir kutsal alan ve çevresinde daha sonra oluşan bir yerleşme yeri ile özel bir önemi olan Magarsos, adını Athena Magarsia isimindeki yerel tanrıçanın tapınağından almaktadır. Bu bölgede yapılan çalışmalar hem Athena Magarsia tapınağının oluşum sürecini saptayacak belgeleri saptamayı ve hem de tapınak çevresinde oluşan Roma İmparatorluk Devri yerleşmesinin, henüz yeri saptanamamış olan Mallos yerleşmesi ile olan ilişkisini belirlemeye yöneliktir. Çalışmalar sırasında toprak üzerinde bulunan taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının belgelenerek bazı bölgelerde jeomagnet çalışmalarıyla kentin tiyatro ve stadion dışındaki kamu yapılarının yerlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Magarsos antik kenti bu bölgede Hellenistik buluntu veren tek yerleşme yeri olma özelliğini göstermektedir (Res. 2).

Karataş ve Yüreğir İlçeleri Çalışmaları:

Adana il merkezinin güneyindeki Yüreğir İlçesi sınırlarında yapılan çalışmalar Adana ile özdeş olan ve aynı adı taşıyan Adana antik kenti ile yeri halen belirlenememiş olan Mallos antik kentinin arazilerinin yayılma alanları hakkında ipucu verecek deliller aramaya yöneliktir.

Bu amaçla Solaklı, Doğankent ve Tanrıverdi köyleri ve çevrelerinde yapılan incelemelerde birkaç tane geç Hellenistik ve Erken Roma Devri onurlandırma yazıtları bulunmuştur. Ancak bu yazıtlar Mallos'un yeri hakkında herhangi bir ipucu vermemektedir.

are being destroyed without any documentation being carried out.

Surveys at the Magarsos Sanctuary and in settlements around it:

Magarsos has a special place amongst the ancient ruins in the province of Adana because it comprises a sanctuary and a settlement that developed around it. It is named after Athena Magarsia, the temple of the local Goddess. Our surveys aim to identifying the evidence that will clarify the formation of the Athena Magarsia temple and identify the relationship between the Roman Imperial settlement, which developed around the temple, and the Mallos settlement, which has not as yet been localised. Our work aimed to document the moveable and immovable cultural heritage above the ground and identify the locations of some monuments other than the theatre and stadion, using geomagnet technology. The ancient city of Magarsos is the only site in this region containing Hellenistic finds (Fig. 2).

Surveys in Karataş and Yüreğir:

Surveys in the township of Yüreğir, located to the south of Adana city centre were made to identify the evidence regarding the extensions of the territories of the ancient city of Adana and Mallos city, whose location remains unknown.

Res. 2
Karataş
Stadion
ve
Tiyatro

Fig. 2
Karataş
Stadion
and
Theatre

Res. 3 Aigeai - Ayas Liman ve Kale

Fig. 3 Aigeai - Ayas, port and fortress

Yumurtalık İlçesi Çalışmaları:

Adana İli, Yumurtalık İlçesi bilindiği gibi antik dünyanın en büyük sağlık merkezlerinden birinin bulunduğu Aigeai antik kenti ile özdeş olup bu kentte bulunan yazıtların bir kısmı doğal olarak sağlık tanrısı Asklepios ve kızı Hygieia ile ilgilidir. Aigeai'in aynı zamanda Doğu Akdeniz'in en büyük antik limanı olması da stratejik öneminden kaynaklanmaktadır (Res. 3). Çünkü Aigeai hem Issos Körfezi'ni kontrol edebilmekte ve hem de Anadolu içlerine uzanan birçok ticaret yolu bağlantısının başlangıç noktasıydı. 2006 yılında Aigeai ve çevresinde yapılan yüzey araştırmaları sırasında birkaç geç Roma ve Erken Bizans yazıtı incelenmiş olup bunlar kentin çevresindeki nekropollerden bugünkü ilçe merkezi Yumurtalık'a getirilmiş mezar yazıtlarıdır.

Mersin İli Çalışmaları

Tarsus Çalışmaları:

Tarsus ilçe merkezinde bulunan bir Roma İmparatorluk Devri onur yazıtı incelenmiş ve Tarsus'un çevresindeki arazide tarihi-coğrafya çalışmaları yapılmıştır (Res. 4). Özellikle Tarsus'un kuzeyindeki Sağlıklı Köyü yakınındaki Roma yolu ve bir mil taşı incelenmiştir.

Osmaniye İli Çalışmaları:

Ovalık Kilikya'nın en doğusunda bulunan Osmaniye İli'nde 2006 yılında yapılan çalışmalar aynı zamanda Roma İmparatorluk Devri Kilikya Eyaleti'nin de en doğu ve güneydoğu köşesinin tarihi-coğrafyasını ve yerleşim arkeolojisini araştırmaya yöneliktir. Çukurova'nın en doğusunda yer alan Amanos Dağları, Mezopotamya ve Amik Ovası ile Toprakkale, Kadirli ve Sumbas ovalarını birbirinden ayırmaktadır. Osmaniye İli'nde yapılan tüm çalışmalar Adana İli'ndeki çalışmaların bir devamı

To this end explorations in and around the villages of Solaklı, Doğan kent and Tanrıverdi revealed several late Hellenistic and Early Roman Imperial honorary inscriptions. However, none of these inscriptions provided any evidence regarding the location of ancient Mallos.

Surveys in Yumurtalık:

As is known, the Yumurtalık township of Adana province was the ancient city of Aigeai, which housed one of the largest health centres of Antiquity; consequently, some of the inscriptions found here are related to the God of Health, Asklepios and his daughter Hygieia. In addition, Aigeai was the largest port of the eastern Mediterranean with its strategic location (Fig. 3) as Aigeai not only controlled the Bay of Issos, but was also the starting point of many commercial routes leading into Anatolia. In the course of the surveys in and around Aigeai in 2006, a few late Roman and Early Byzantine inscriptions were studied; however, these were funerary inscriptions brought from the necropoleis around the city into the city centre of Yumurtalık.

Surveys in Mersin Province

Surveys in Tarsus:

One honorary inscription from the Roman Imperial period in the city centre of Tarsus was studied and historical geographical surveys were conducted around Tarsus (Fig. 4). Especially was investigated the Roman-road near the village of Sağlıklı a new milestone.

Res. 4 Sağlıklı Roma Yolu

Fig. 4 Sağlıklı, Roman road

niteliğindedir. Osmaniye ilçelerinde saptanan 9 adet antik yerleşme yeri büyük ölçüde tarım faaliyetleri nedeniyle tahrip edilmiş ya da halen tahrip edilmektedirler. Özellikle Amberinarkı, Samsın ve Çukurköprü gibi yerleşme yerlerinin tamamen ortadan kalkmak üzere oldukları gözlemlenmektedir.

Kastabala Antik Kenti ve Kastabala Antik Su Yolu Çalışmaları:

Osmaniye İli'ndeki tüm antik yerleşme yerlerinde saptanan yüzey buluntuları vasıtasıyla bu bölgenin Adana il sınırlarında bulunan yerleşme yerlerinden bağımsız düşünülmesi mümkün değildir. Antik Devir'de Ovalık Kilikya, günümüzde Çukurova olarak bilinen Osmaniye ve Adana illerindeki ören yerleri Roma Devri Kilikya Eyaleti'nin en doğu ucunu oluşturmakta olup tarihin her döneminde olduğu gibi homojen bir yapı göstermekte ve birlikte incelenmeyi gerektirmektedir. II. bin Suriye Kilikya boyalı çanak çömleğinin buluntu yerleri ile Roma İmparatorluk Devri ve Geç Antik Devir yerleşmeleri yüzey buluntuları ile aynı yerde bulunmaları bölgede yerleşim arkeolojisi yönünden belirgin bir devamlılık olduğunu göstermektedir. Buna rağmen I. binin ikinci yarısından sonuna kadar olan dönemin buluntularını yok denecek kadar az olması özellikle herhangi bir Hellenistik Devir yerleşmesine henüz rastlanmaması dikkati çekmektedir. Buna karşın İ.Ö. 1. yy. ortalarından başlayarak ortaya çıkan şehirleşme sürecinde Adana'da Anazarbos ile Osmaniye'deki Kastabala antik kentlerinin aynı yerel Kilikya kralının yani Tarkondimotos'un siyasi ve dini merkezleri olarak mutlak bir ortaklık göstermektedirler. Bu nedenle Adana'da yaptığımız çalışmalar sırasında Anazarbos'taki incelemeler aynı formatta Kastabala'da da yapılmak zorundadır. Ancak bu şekilde Kastabala ören yerinin anıtları ve özellikle günümüze iyi bir durumda ulaşmış olan su yolu ve su kemerleri

Res. 5 Kastabala Su Yolu

Fig. 5 Kastabala, aqueduct

Surveys in Osmaniye Province:

The 2006 surveys in the Osmaniye province, located in the easternmost part of the Cilician Plains, aimed at exploring the historical geography and settlement archaeology of this eastern-southeasternmost corner of the Cilician province of the Roman Imperial period. The Amanos Dağları to the east of the Çukurova separate Mesopotamia and the Amik plains from Toprakkale, Kadiri and the Sumbas plains. All the work conducted in Osmaniye province forms a continuation of the work in Adana province. Nine ancient sites identified in the townships of Osmaniye have been destroyed or are still in the course of being destroyed through agricultural activities. It was observed in particular that the settlement sites at Amberinarkı, Samsın and Çukurköprü are about to disappear entirely.

Surveys in the ancient city and ancient water ways of Kastabala:

The surface finds from all the ancient sites in Osmaniye province have shown that they cannot be regarded as independent from settlements in Adana province. The ancient sites in the Cilician plains of Antiquity, the provinces of Adana and Osmaniye known as the Çukurova today, constituted the easternmost end of the Cilician province during the Roman Imperial period, and have displayed a homogeneity through all the periods of history and consequently they need to be studied together. The Syro-Cilician painted wares of the 2nd millennium B.C. are found in the same sites as those of the Roman Imperial period and Late Antiquity; indicating a continuity in respect to settlement archaeology. However, it is noteworthy that there exist almost no finds that date from the second half of the 1st millennium B.C., and in particular no Hellenistic settlements are found. On the other hand, in the urbanisation process that appeared from the mid-1st century B.C., ancient Anazarbos in Adana and ancient Kastabala in Osmaniye were political and religious centres of the same local Cilician king, Tarkondimotos, and consequently they display a complete similarity. So the explorations at Anazarbos have to be repeated at Kastabala following in the same format. The monuments of Kastabala and in particular the well preserved waterway and aqueduct were explored using the same methods as at Anazarbos and both were compared (Fig. 5). This is the only way to clarify why there is no Persian or Hellenistic period settlement in the interior of the Çukurova from the 8th century through to the 1st century B.C.

köprüsü (Res. 5) Anazarbos'ta uygulanan yöntemlerle incelenerek her yönden karşılaştırılmaktadır. Ancak bu şekilde Çukurova'nın iç bölgelerinde Karatepe'nin gününde neden İ.Ö. 8. yy. ile İ.Ö. 1. yy. arasında herhangi bir Pers ya da Hellenistik Dönem yerleşmesi olmadığı anlaşılabilir.

Kadirli İlçesi Çalışmaları:

Osmaniye İli'ndeki çalışmalar 2006 yılında da her yıl olduğu gibi Kadirli İlçesi'nde de devam etmiştir. Kadirli İlçesi'nin öncül yerleşmesi olan ve İ.S. 73 yılında İmparator Vespasian tarafından kurulan Flaviopolis antik kenti ve çevresindeki çalışmalar ile sürdürülmüş ve bu kentin antik yazıtlar kataloğunun yapılması amacıyla yürütülen çalışmalara devam edilmiştir.

Düziçi İlçesi Çalışmaları:

Osmaniye İli'nin Düziçi İlçesi Roma İmparatoru Nero adına İ.S. 1. yy.'ın ikinci yarısında kurulmuş olan Neronias antik kenti ile özdeş olup bu antik kent ve çevresindeki buluntular sonradan geç Roma Devri'nde İrenopolis adını almış olan bu Doğu Kilikya kentinin sadece sikkeler sayesinde bilinen tarihçesini aydınlatmaktadır. Kentte elde edilen epigrafik buluntular sayesinde Neronias yazıtlar kataloğu yayın aşamasına gelmiştir.

Hatay İli Çalışmaları:

Bu ildeki çalışmalar Dörtöyl ve İskenderun ilçelerinde bulunan antik kentler ve çevrelerinde sürdürülmüştür.

Epiphaneia Antik Kenti Çalışmaları (Gözeneler, Erzin):

Ovalık Kilikya'nın Seleukos kralı IV. Antiokhos Epiphanes tarafından ismi değiştirilen kentlerinden birisi olan Epiphaneia kentinin İ.Ö. 2. yy. ortalarına kadar kullanılan ismi Oiniandos olup bugün bu kentten geri kalan kalıntılar üzerlerinde sürekli tarım yapılması nedeniyle sürekli tahrip olmaktadır. Toprak yüzeyine çok yakın yapı kalıntıları toprağın derin pulluklar ile sürülmesi sonucunda her yıl biraz daha ortadan kalkmaktadır. Bu antik kentin çevresindeki köy ve çiftlik yerleşmelerinde yapılan tarihi-coğrafya ve yerleşim arkeolojisi çalışmaları ile Amanos Dağları'nın eteklerinde kurulu bulunan bu antik kentin Romalı ünlü devlet adamı Cicero'nun valiliği sırasında Amanos Dağları'nda Roma hakimiyetine direniş gösteren yerel Kilikya boylarının yerleşme yerlerinin de saptanması konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu kentte ve çevresinde bulunan antik yazıtlar kapsamlı bir makale halinde bilim dünyasına tanıtılmak üzere yayına hazırlanmaktadır.

Surveys in Kadirli:

As before, the 2006 surveys in Osmaniye province also continued in the township of Kadirli. The primary settlement in Kadirli township was Flaviopolis, founded by Vespasian in 73 A.D. and our surveys in and around Flaviopolis continued together with the necessary work to prepare a corpus of inscriptions from this ancient site.

Surveys in Düziçi:

The Düziçi township of Osmaniye province is the ancient Neronias, founded in the name of the Roman Emperor Nero in the second half of the first century A.D. Its history is known only from coins but finds from this city and its environs cast a light upon the history of this eastern Cilician town, which assumed the name Irenopolis in the Late Antiquity. Due to the inscriptions gathered from within the city, the corpus of inscriptions from Neronias has reached the point of publication.

Surveys in Hatay Province:

The surveys in Hatay continued, in the ancient cities and their environs in the townships of Dörtöyl and İskenderun.

Surveys in ancient Epiphaneia (Gözeneler, Erzin):

Epiphaneia was one of the cities of the Cilician Plains whose name was changed by the Seleucid king Antiochos IV Epiphanes; however, the name Oiniandos was used until the mid-2nd century A.D. What remains of this ancient city is suffering constant damage from agricultural activities. The remains of structures lying close to the surface are gradually destroyed by each year's deep ploughing. The historical geography and settlement archaeology surveys conducted in the villages and farmhouses around this ancient city located on the slopes of the Amanos Dağları helped greatly in the accumulation of information to identify the locations of the Cilician tribes in the Amanos Dağları who resisted Roman rule during the governorship of the renowned Roman statesman Cicero. Ancient inscriptions identified here and in the environs have been studied and soon will be presented to the scientific world in a comprehensive article.

Surveys in ancient Rhossos (Arsuz = Uluçmar):

Rhossos is located in the southeasternmost corner of the Cilician plains and is the most eastern of the Cilician cities. It was founded by Seleukos Nikator, the founder

Rhossos Antik Kenti Çalışmaları (Arsuz = Uluçınar):

Ovalık Kilikya'nın en güneydoğu ucunda bulunan ve Kilikya Bölgesi'nin doğudaki son şehri olan Rhossos Seleukos Krallığı'nın kurucusu Seleukos Nikator tarafından kurulmuş olup kentin adı büyük bir olasılıkla yine IV. Antiokhos Epiphanes devrinde Issos Körfezi kıyısındaki Seleukeia adını taşımaktaydı. Bu antik kent ve çevresinde yapılan tarihi coğrafya ve yerleşim arkeolojisi araştırmaları bir taraftan bu olasılığın ne kadar kuvvetli olduğunun belirlenmesini amaçlarken diğer taraftan da Rhossos'un Antik Devir yazıtlarını bir araya getirerek bilim dünyasına tanıtmayı öngörmektedir.

Alexandria kat'Isson (İskenderun) Antik Kenti Çalışmaları:

Büyük İskender tarafından kurulan kentlerden biri olan Issos körfezi kıyısındaki İskenderiye bugün İskenderun ilçe merkezi ile özdeş olup antik kentin yerinin bile tam olarak saptanması büyük bir güçlüklerle gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle söz konusu antik kentte yerleşim arkeolojisi çalışması yapılması büyük ölçüde olanaksız olup kentin yakın çevresinde tarihi-coğrafya çalışmaları yapılabilmektedir. Özellikle Antiokheia'ya (Antakya'ya) uzanan antik yolun güzergâhı ve Roma İmparatorluğu'nun varislerinden Germanicus tarafından inşa ettirildiği antik kaynaklardan öğrenilen ve varlığı yaklaşık 100 yıldır bilinen tak yapısının günümüze ulaşabilen son kalıntıları tarihi-coğrafya çalışmaları kapsamında dikkate alınarak değerlendirilmektedir.

of the Seleucid Kingdom, and probably its name was changed to Seleukeia on the Bay of Issos by Antiochos IV Epiphanes. The historical geography and settlement archaeology surveys conducted in and around Rhossos aim to clarifying this hypothesis, as well as collecting ancient inscriptions for publication.

Surveys in Alexandria kat'Isson (İskenderun):

One of the cities founded by Alexander the Great, Alexandria on the Bay of Issos is identified as the city of modern İskenderun; however, the exact location of the ancient city has been localised only with great difficulty and, to a great extent, it is not possible to conduct any surveys of settlement archaeology, but we have surveyed the environs for the historical geography. In particular the route of the ancient road leading to Antioch (Antakya), and the remains of the triumphal arch, that is known from the sources to have been built by Germanicus and whose existence was attested to about 100 years ago, were explored.